

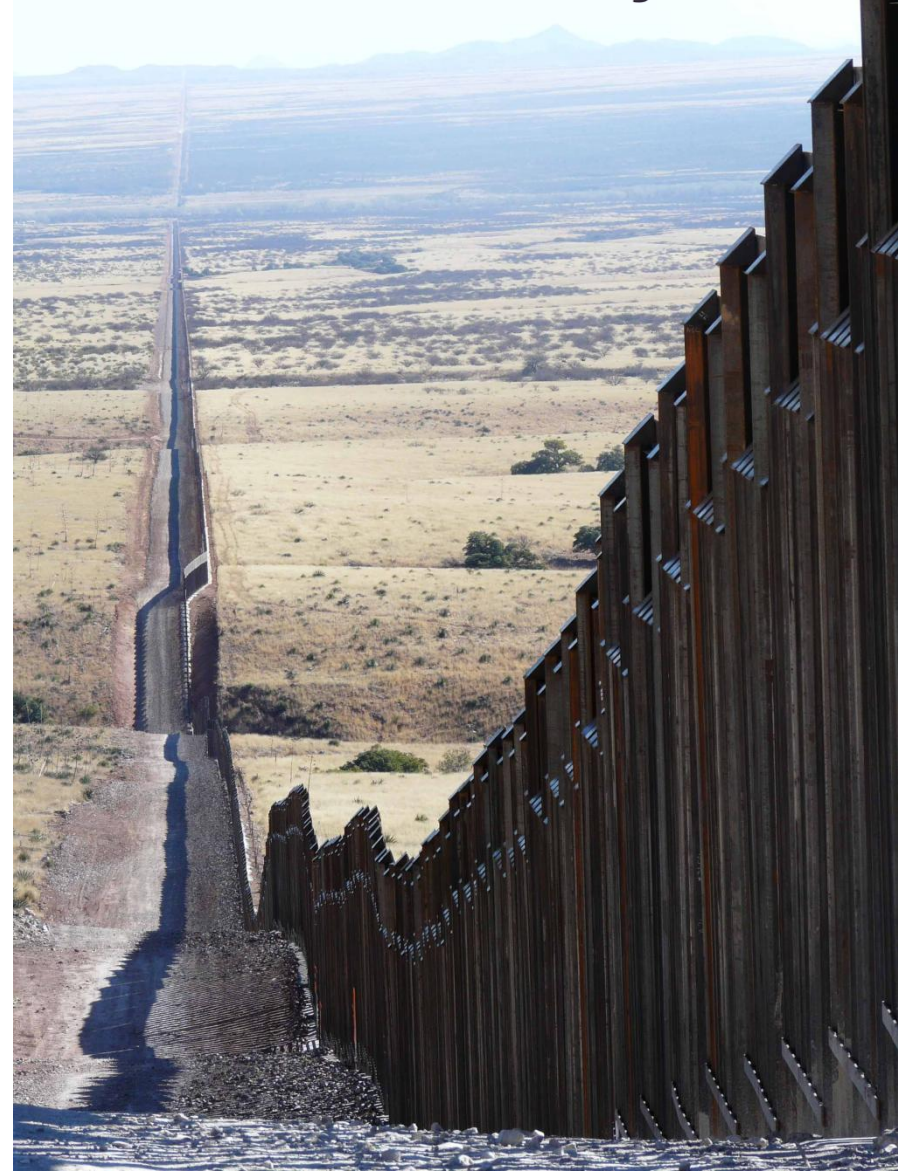
KÜRESELLEŞME ve ULUSLARARASI GÖÇ

Prof. Dr. Ertuğrul Murat ÖZGÜR

Ankara Üniversitesi

Coğrafya Bölümü

ozgur@ankara.edu.tr

- **Kapitalizm, kendi imajına uygun bir coğrafyayı sürekli olarak yeniden inşa eden ve mekânsal çözümler bulan bir yapıdır.**
 - Tarihin her bir aşamasında bu yapı; sermaye birikimini kolaylaştırmak için belirli coğrafi profiller, ulaşım ve iletişim için alanlar, altyapı ve mekâna ilişkin organizasyonlar üretmiştir.
 - Bu nedenle de **küreselleşme, kapitalist mekân üretimi sürecinin yeni bir aşaması** olarak görülür (Harvey, 2008).
 - Kapitalizm, her zaman uzun dönemli yatırımlarla;
- 1) **Sermayenin devir süresini arttırma,**
 - 2) **Sermayenin dolaşımını hızlandırma** ve
 - 3) **Gelişmenin zamansal ufkunu dönüştürme** eğilimi içindedir.

- Kapitalizm, mekânsal çözümler üreterek, tüm mekânsal engelleri ortadan kaldırmaya ve **mekânı, zaman içinde yok etmeye** çalışır (Harvey, 2008).
- Teknolojik buluşlar, sürekli olarak mekân içinde hareketin süresini ve maliyetini düşürmeyi hedefler.
- Kapitalizm, kendi birikim sürecinin belirli bir tarihsel andaki dinamiklerine uygun olan bir coğrafyayı, yani, mekânsal ilişkileri ve düzenlemeleri, küresel işbölümünü ve işlevlerle bağlantılı olan yerler ağını üretir.
- Kapitalizm daha ileri bir tarihte, şimdi ürettiği coğrafyayı yıkıp yeniden inşa eder.

- **Küreselleşme**; dünya çapında sermaye, mal, fikir ve insan akışlarının artması, küresel ölçekte sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bütünleşme veya kültürel, ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik etkileşimlerin ulusal sınırlar ötesine uzanması sürecidir.

Dünyada Yaşanan Ana Değişim ve Dönüşümler

A. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş

B. Kitlesele üretimden esnek üretime geçiş

C. Ulus-devletler dünyasından küreselleşmiş bir dünyaya geçiş

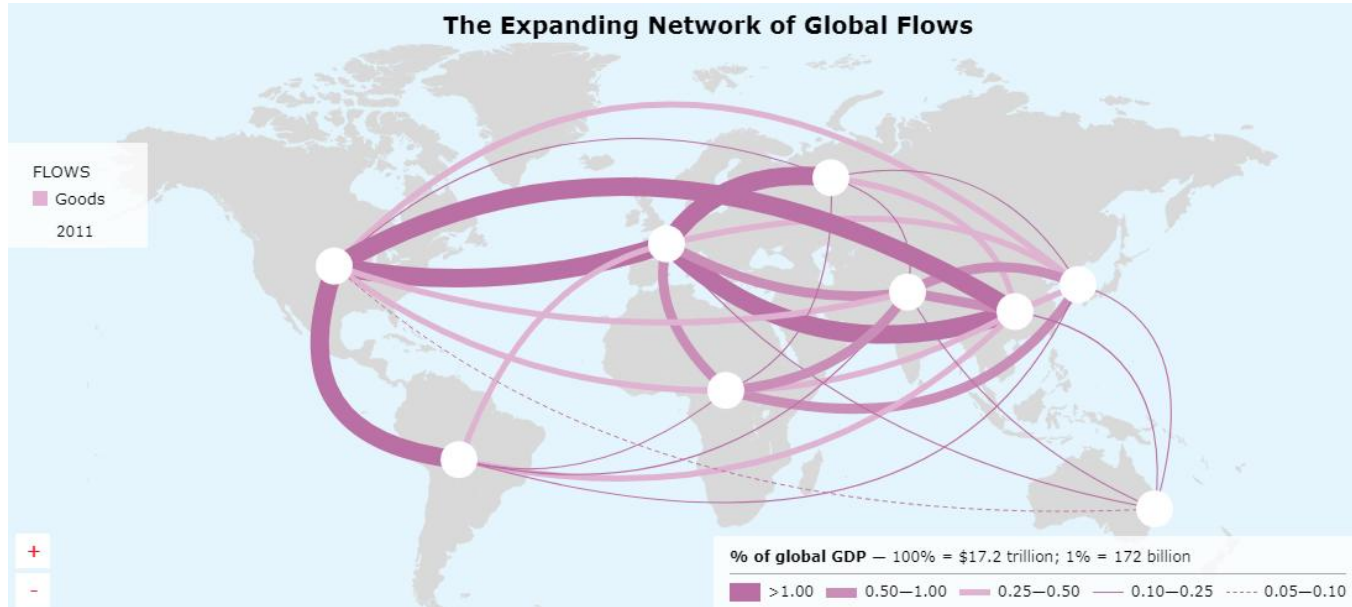
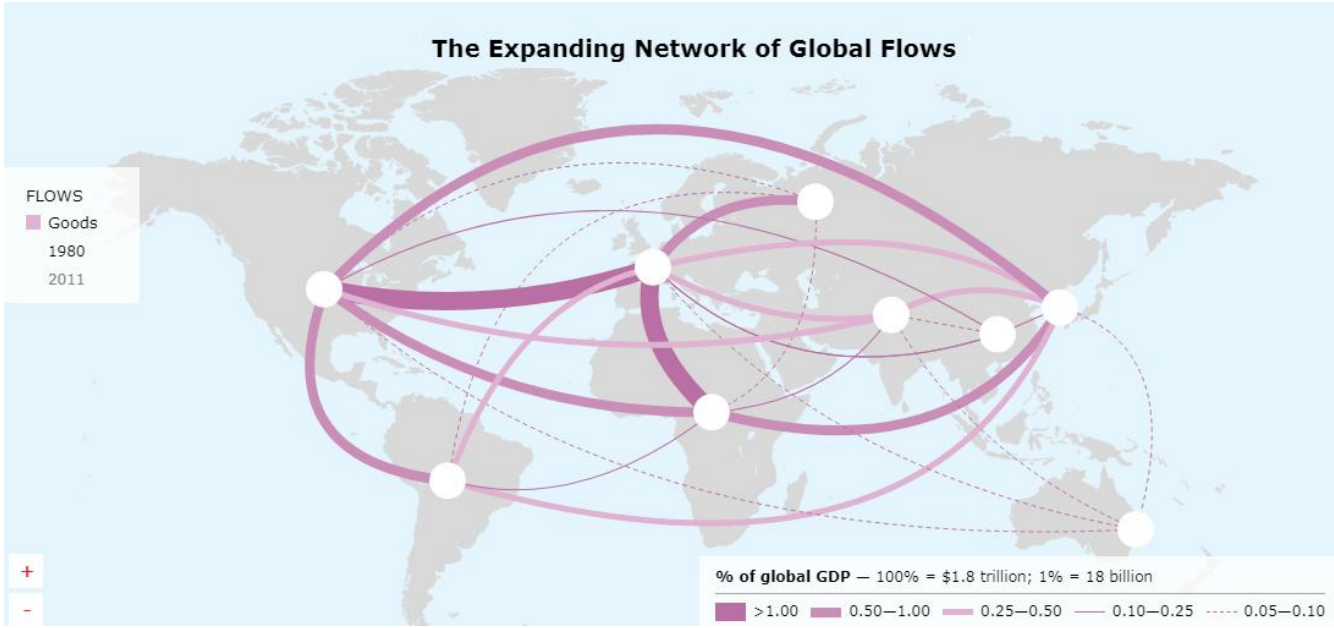
D. Modernitenin aşınması ve post-modern yaklaşımların önem kazanması

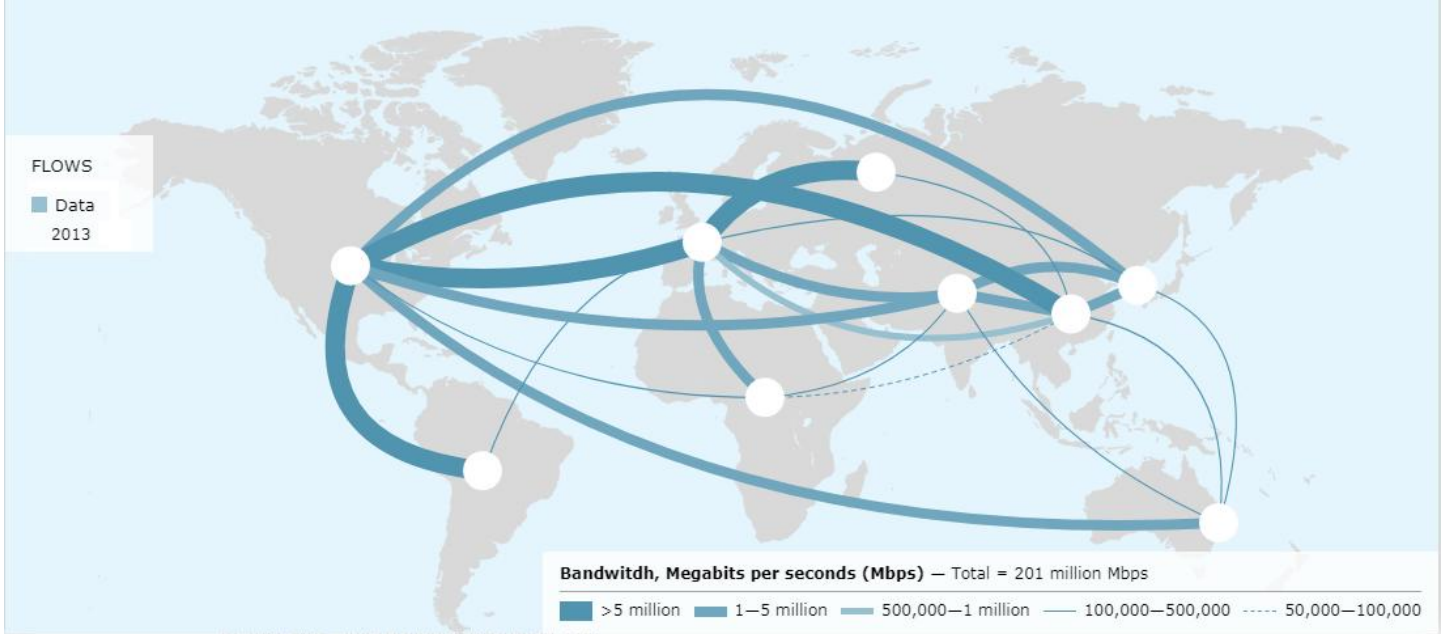
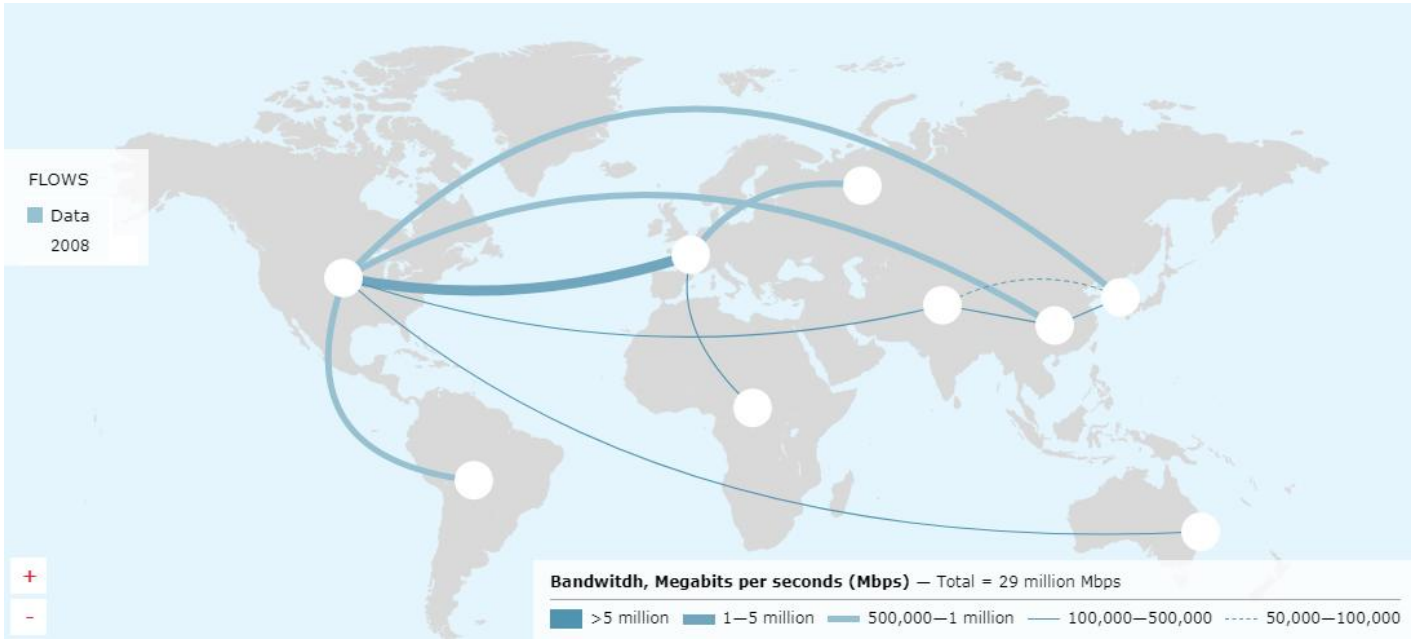
Küreselleşme, Değişimler ve Göç

- Yeni uluslararası iş bölümü ve ikili emek piyasasının ortaya çıkışı
- Ulaşım ve iletişim olanaklarının artışı ve ucuzlaması
- Coğrafi sınırların anlamını yitirmesi
- Kentler, bölgeler ve yönetim yapıları arasında yeni bağlantıların ortaya çıkması
- Ulusaşırı toplumsal ağların gelişmesi
- Sovyet sisteminin çöküşü ve kapitalist sistemin egemenliği
- Politik istikrarsızlıkta ve çatışmalarda artış
- Çevresel felaketlerin sıklığında ve etkinliğinde artışı
- Küresel yoksulluk ve eşitsizliğin artması
- Küresel turizm hareketliliğinde canlanma

Dünya Çapında Artan Akışlar

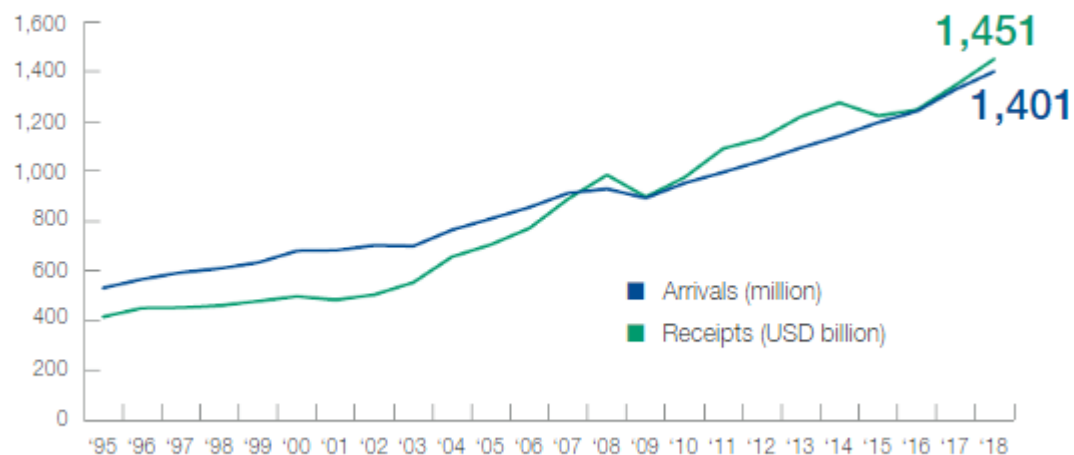
Dünya Çapında Artan Akışlar

Dünya Çapında Artan Akışlar

International tourist arrivals (million) and tourism receipts (USD billion)

Source: World Tourism Organization (UNWTO), July 2019.

	International Tourist Arrivals										Share (%)	Change (%)		Av. annual growth (%)	
	(million)											2018*	17/16		18*/17
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018*						
World	438	531	680	809	952	1,196	1,241	1,329	1,401	100	7,0	5,4	5,0		
From															
Europe	254.6	308.1	396.4	450.7	490.8	581.8	592.8	636.6	672.3	48.0	7.4	5.6	4.0		
Asia and the Pacific	58.7	86.2	113.8	152.9	205.3	293.6	314.4	337.6	358.7	25.6	7.4	6.2	7.2		
Americas	99.4	108.2	130.6	136.5	155.4	200.2	211.6	227.3	235.0	16.8	7.4	3.4	5.3		
Middle East	8.2	8.5	12.8	21.5	33.5	39.7	36.3	36.8	40.6	2.9	1.5	10.2	2.4		
Africa	9.8	11.5	14.9	19.4	28.3	36.0	39.6	42.5	45.5	3.2	7.3	7.1	6.1		
Origin not specified ¹	7.6	8.7	12.0	28.4	38.3	4.3	46.4	47.9	49.0	3.5					
Same region	353.1	427.2	539.0	630.8	722.6	906.1	941.0	1,003	1,058	75.5	6.6	5.4	4.9		
Other regions	77.7	95.3	129.5	150.2	190.6	245.1	253.8	277.6	294.2	21.0	9.4	6.0	5.6		

Source: World Tourism Organization (UNWTO) ©

(Data as collected by UNWTO, July 2019)

¹ Arrivals that could not be allocated to a specific region of origin. This is the case when data on the country of origin is not reported, or when it is grouped under the 'Other countries of the world' category.

Göç ve Küreselleşme

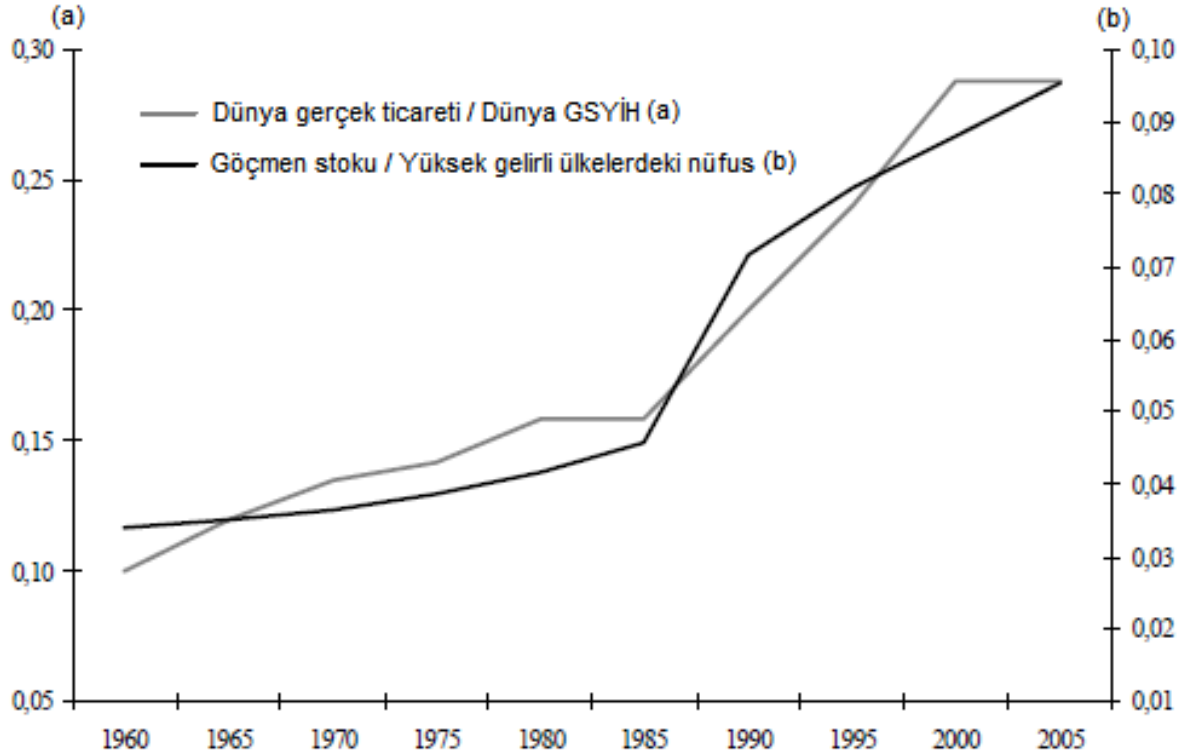
- Uluslararası göç, ayrılmaz bir şekilde küreselleşme ile bağlantılıdır.
- Küreselleşme süreçleri, bir yandan kalkınma, demografi ve demokrasideki farklılıklar; küresel istihdam krizi; küresel işgücü piyasalarının bölünmesi; iletişim ve ulaşımdaki devrimler ve ulus ötesi sosyal ağlar aracılığıyla uluslararası göçü teşvik eder.
- Öte yandan, uluslararası göçün kendisi küresel para ve mal transferi; küresel kentlerin ortaya çıkışı ve artan sosyal ve kültürel çeşitlilik ile küreselleşme süreçlerini üretir.
- Küresel ticaret ve sermaye akışları ile karşılaştırıldığında, emek hareketleri görece sınırlıdır.
- Zira uluslararası göç, ulusal kimlik, ekonomik rekabetçilik ve güvenlik gibi egemenlik için en önemli konuların merkezinde yer alır.
- Sanayileşmiş ülkelerin çoğu, emek piyasası boşlukları ve demografik eğilimleri nedeniyle daha fazla göçmene ihtiyaç duyduğu halde politik ve popülist baskılarla göçü kısıtlıyor.

Göç ve Küreselleşme

- Küreselleşme, malların, girdi faktörlerinin, teknolojinin ve finansal varlıkların uluslararası akışlarındaki genel artış ile karakterize edilir ve tüm bu bileşenler, ıktıdan daha hızlı büyür.
- Buna göre, modern ekonomi tarihinde ş ana kadar iki küreselleşme döneminden söz edilebilir:
- Birincisi 19. yüzyılın sonu ve 20.yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir
- İkincisi, yaklaşık 30-35 yıl önce başlamış olup halen devam etmektedir.
- Her ikisinde de **uluslararası ticaretin büyüme hızı, çıktı büyüme oranını büyük ölçüde aşmıştır**. Örneğın 1960 ve 2005 yılları arasında sadece birkaç on yıl içinde dünya ticareti / GSYİH oranının üç katına çıkmasına neden olmuştur.
- **Uluslararası sermaye hareketlerinin liberalleşmesi bunu izlemiştir ve yatırım akışlarında daha da büyük göreceli artışlara dönüşmüştür.**

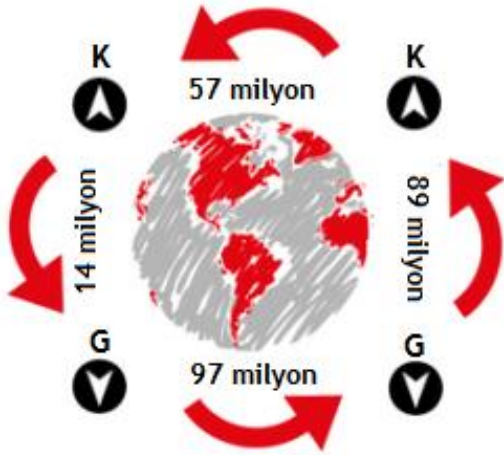
- Grafikte görülebileceği gibi, OECD bölgesinde yaşayan yabancı doğumlu nüfusun payı da birkaç on yıl içinde az çok dünya ticaret/çıktı oranı ile aynı hızda üç kat artmıştır (yaklaşık %3'ten %10'a).

Dünya ticaret / çıktı oranının ve OECD nüfusu içinde yabancı doğumluların payının gelişimi, 1960-2005

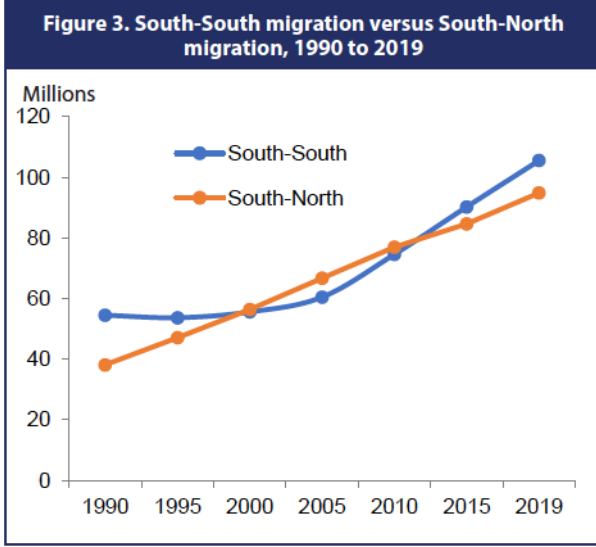
- Bununla birlikte, iki küreselleşme arasında, bir çok gözlemci tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiş büyük bir fark vardır. Küreselleşmenin ilk evresi “kitlemel göç çağı” olarak adlandırılırken, şimdiki evre, insanlar dışındaki her şey için küreselleşme çağıdır.
- Gerçekten de doğdukları ülkeden farklı bir ülkede yaşayan insanların oranı (bu, göçün standart tanımıdır), son yirmi yıl boyunca dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3'ü idi. Başka bir deyişle, dünya çapındaki göçmenlerin sayısı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünya nüfusu ile aynı hızda arttı.
- Dolayısıyla dünya, uluslararası göçün esasen serbest olduğu ve göçmenlerin dünya nüfusu içindeki payının bugünkünden iki ila üç kat daha yüksek olduğu bir döneme(yüzyıl öncesine) göre çok daha az göçe açık görünüyor.

- Bu, günümüz küreselleşme evresinde göçün daha az bir rol oynadığı anlamına gelmez. Aksine, göçün rolü, eskisi kadar önemli, ama niteliksel olarak farklıdır.
- Gerçekten de, kitlesel göç çağında gerçekleşen göçün büyük bir kısmı, eski Avrupa'yı yeni ülkelere yerleşmek için terk eden yoksul göçmenleri içermiştir.
- Belirli Avrupa ülkelerindeki demografik çıkarım, sayısal olarak büyüktü (göç gönderen ülkelerin nüfus büyüklüğünü ve demografik büyümesini önemli ölçüde azalttı). Örneğin, 1860 ile 1913 yılları arasında 1000 kişi başına yıllık ortalama brüt göç hızı, İtalya için 9,25, İngiltere için 4,61 ve Almanya için 1,5 idi (Hatton ve Williamson, 1998).

Kaynak: United Nations, 2017

- Buna karşılık, bugün göçün önemli bir bölümü, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru (yani, Güney-Kuzey göçü) gerçekleşiyor.
 - Bu, göçmen kabul eden ekonomiler açısından sayısal olarak önemli bir gelişmeyi temsil etse de gönderen ülkeler açısından, göç eden insanların sayısı, demografinin sunduğu rakamlarla orantılı değildir.
- Bu yüzden göçün gelişmekte olan ülkeler için günümüzde kaçınılmaz olmasının nedeni, iki gerçeklikle ilgilidir:
 - 1) Bazı devletlerin (örneğin eski Sovyetler Birliği'nin) bölünmesinden kaynaklanan yapay göç hariç tutulursa; günümüzde **uluslararası göçün gittikçe artan bir kısmını Güney-Kuzey göçü oluşturuyor** ve bu, dünyadaki toplam göçün önemli bir kısmını temsil ediyor.
 - Göç yoluyla, gelişmekte olan ülkeler kendilerini dünya ekonomisinin ekonomik ve teknolojik olarak en gelişmiş ülkelerine bağlıyor, yani, göçmen ağları oluşturuyor.

Kaynak: United Nations, September 2019: 3

- Göçmen ağları oluşmaya başladığında; onlar enformasyon ve kültür ile ilgili engelleri ortadan kaldırdığı için ev sahibi ve köken ülkeler arasındaki ikili ekonomik alış-verişler kolaylaşıyor.
- **Diaspora dışsallığı** diye bilinen bu olgu sayesinde, ağlar ülkeler arasında köprüler oluşturuyor ve bu köprüler boyunca birçok şey, mallar, sermaye, teknoloji, fikirler ve elbette daha fazla insan dolaşabiliyor.

2) Güney-Kuzey göçünün giderek artan bir kısmını yüksek vasıflılar oluşturuyor.

- Gelişmekte olan bir ülkede doğan ve bir OECD üyesi ev sahibi ülkede yaşayan üniversite eğitimi almış göçmenlerin sayısı, 1990 ve 2000 arasında iki kattan fazla artmıştır ve şimdi Güney-Kuzey göçünün %40'ından fazlasını temsil ediyor.
- Belki de yeni bir sömürü biçimi: **Beşeri sermaye sömürüsü**

Küreselleşme süreçleri sayesinde dünya çapında göç akışları aniden artmaya başladı ve göç eğilimlerinde dramatik değişimlere yol açtı.

1

Uluslararası göç akışlarında eşi görülmemiş bir büyüme ve “göçmenler ülkesi”nin oluşumu

2

Pratik olarak dünyanın her ülkesinin göç akışlarına dahil olması nedeniyle uluslararası göç akışlarının coğrafi olarak genişlemesi

3

Küreselleşen emek piyasasının gereksinimlerine uygun olarak uluslararası göç akışlarının yapısında niteliksel değişiklikler olması

4

Ekonomik göçün rolünün belirleyici hale gelmesi

5

İllegal göçün büyümesi ve yapısal olarak karmaşıklaşması

6

Zorunlu göçün ölçeğinin büyümesi ve coğrafi olarak genişlemesi

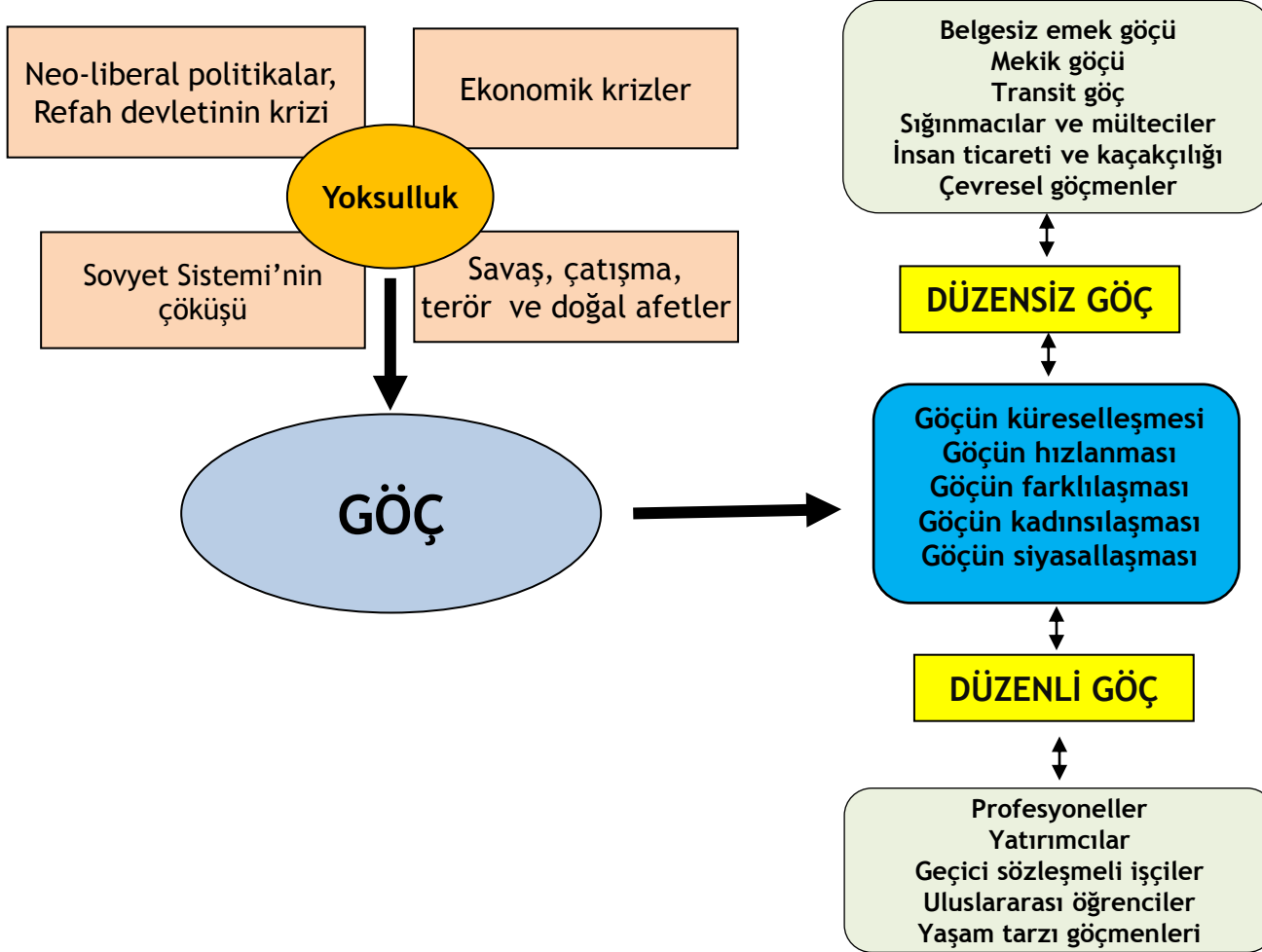
7

Dünyanın, köken ve varış ülkelerinin demografik gelişmesi için uluslararası göçün öneminin artması

8

Küresel, bölgesel ve ulusal düzeylerde göç politikasının ikili(çoklu) karakter kazanması

Yeni Uluslararası Göç Kategorileri ve Eğilimleri

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

1. Ekonomik Liberalizasyon/Serbestleşme
2. Ekonomik Krizler ve Gerileme
3. Demografik değişimler
4. Göçmen ağlarının oluşması
5. Uluslararası göçün ortaya çıkışı
6. Ülkelerin Göç Yönetimindeki Etkinliği

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

1. EKONOMİK LIBERALİZASYON

- ✓ **Küresel ticaret ve yatırım ortamı, göçmen akışlarının sürmesini sağlıyor.**
- ✓ **Gelişmiş ekonomilerin yüksek düzeyli emek talebi ile az gelişmiş ekonomilerdeki işgücü fazlalığı, küresel emek göçünü şekillendiriyor.**
 - Devasa hale gelen küresel emek piyasası, maliyetleri en aza indirme stratejilerinin bir parçası olarak işverenlere göçmen işçileri istihdam etme olanağını sunuyor.
- ✓ **Küreselleşme, ona eşlik eden güçlerle sınır ötesi emek hareketliliğini artırıyor.**
 - Bu eğilim, öncelikle vasıflı çalışanların hareketini artırıyor. Çok uluslu şirketler emek hareketliliğini, özellikle de yüksek vasıflılarını destekliyor.
 - Emek noksanıyla karşı karşıya kalan gelişmiş ülke endüstrileri, göç politikalarını değerlendiriyor ve nispeten esnek bir mekanizma tercihi ortaya koyuyor.
 - Amerika ve Avrupa'nın hizmet sektörleri, bilhassa da otelcilik ve lokantacılık, yazılım, sigortacılık ve finans sektörlerinde hizmet sağlayıcılarını liberal bir politika ile işgücü hareketine itiyor.

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

2. EKONOMİK KRİZLER VE GERİLEME

- ✓ **Küresel ekonomik krizlerin göç üzerindeki iki yönlü etkisi, çelişkilidir.**
- Küresel ekonomide 2001'in başından beri bir küçülme yaşanıyor. IMF, küresel büyümenin önceki yıllardan %3.2 daha az gerçekleşeceğini tahmin ediyor.
- Bu, emek göçünün özellikle de bilgi teknolojileri, inşaat ve imalat alanlarındaki göç üzerindeki baskıyı azaltmaktadır.
- *Köken ülkelere geri dönüş göçü* açısından ekonomik gerilemenin asıl etkisi henüz görülüyor. 1999 Asya mali krizindeki deneyim, göçmenlerin çoğunun en kötü koşullarda dahi hedef ülkede kalma eğiliminde oldukları izlenimini uyandırıyor.
- Geçici durgunluk, göç akışlarının her zaman temel bir kesilme nedeni olamayabilir ve büyük ölçüde eğilimleri değiştirmeyebilir.

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

3. DEMOGRAFİK DEĞİŞİMLER

- ✓ **Küresel nüfus artışı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılık gösteriyor.**
 - Gelişmiş ülkelerde güncel yıllık nüfus artış hızı %0.3'ün altındadır . Oysa dünyanın geri kalanında nüfus, altı kat daha hızlı artıyor.
- ✓ **Demografik değişim, uluslararası göçü iki açıdan etkiliyor.**
 - Hızlı nüfus artışı, insanları yaşadıkları yerin dışına göç etmeye iten ekonomik güçlüklerle; göçmen kabul eden ülkelerdeki nüfusun azalması da nüfusun yaşlanmasıyla birleşmektedir.
 - Gelişmiş ülkelerde devam eden düşük doğurganlık, hızlı bir nüfus yaşlanmasına yol açmaktadır.
- ✓ **Gelecek 50 yıl boyunca gelişmiş ülkeler için daha küçük ve daha yaşlı bir nüfus öngörülmesi, büyük çaplı bir insan hareketliliği olasılığını arttırıyor.**
 - BM nüfus projeksiyonlarına göre; Japonya ile tüm Avrupa ülkeleri önümüzdeki yıllarda nüfus azalmasıyla yüz yüze gelme deneyimini yaşayacaktır.
 - Örneğin Japonya'nın nüfusunun da 127 milyondan 105 milyona düşeceği tahmin ediliyor. Nüfus büyüklüğündeki azalmaya ek olarak, Japonya nispeten hızlı bir yaşlanma sürecine de katlanacaktır.
- ✓ **Bir çözüm olmadığı halde bu sorunun giderilmesinde sahip olunan araçlardan biri, kademeli bir “yenileme göçü”dür (Replacement Migration).**

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

4. GÖÇMEN AĞLARININ OLUŞUMU

- ✓ **Belirli bölgelerden gelen göçmenlerin oluşturduğu ağlar, insan hareketliliğini arttırmada etkili bir güç olarak ortaya çıkıyor.**
- Ağlar, köken ülkelerine ekonomik yardım sağlamak üzere ev sahipliği yapan ülkedeki politik kararları etkilemektedir.
- Ağlar, köken ile hedef ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri de etkilemekte; daha yaratıcı ve verimli uyum süreçleri talebinde bulunmaktadır.

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

5. ULUSAŞIRI GÖÇÜN ORTAYA ÇIKIŞI

- ✓ **Yerleri ve insanları küresel olarak birbirine bağlayan ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler; ulus aşırı bir göç mekânının ortaya çıkışına yol açıyor.**
- Bu, birden fazla ülke arasında gidip gelen göçmenlerin birden fazla coğrafi mekânda yayılmasıdır.
- Fiziksel hareketlerden başka beceri, bilgi ve işçi döviz akışı, ulus aşırı göç mekânının diğer bileşenleridir. Coğrafi mekan ile göç mekânı arasındaki açıklıklar, uluslararası göç üzerindeki geniş kapsamlı sonuçlarla daralmaktadır.
- Bu olgunun en dolaysız sonucu, çifte vatandaşlığın, çoklu mülkiyetin ve seçim haklarının kabulündeki artıştır.
- Devletler şimdilerde ülke aidiyetine dayanmayan üyeliği tanımaktadır.
- ✓ **Uluslararası politikada hızla kökleşen yeni bir tür insan-devlet ilişkisi, muhtemelen insan hareketliliğinin gelecekteki rotasını etkileyecektir.**

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

6. ÜLKELERİN GÖÇ YÖNETİMİNDEKİ ETKİNLİĞİ

- ✓ **Oluşturulacak küresel ortak göç politikası, uluslararası göçün geleceğini etkileyecektir.**
- Ortada yöneticilerin politika oluşturmak için bir kılavuzu yoksa; göçü yönetmek zordur. Mevzuatlarla desteklenen göç politikasına sahip ülkeler dahi göç yönetiminde çeşitli güçlükleri yaşamaktadır.
- Gelişmiş ülkelerdeki bazı kamu politikası uygulamalarına rağmen, 1970'lerin ortalarından beri göçün çeyrek yüzyıllık döneminde büyük ölçekli insan hareketleri durmamıştır. Düzensiz göç, temel sorunlarından biri haline gelmiştir.
- Göçmen kaçakçılığı şimdilerde organize suç açısından önemli bir gelir kaynağı olarak uyuşturucu ticaretinden aşağı kalmamaktadır. İnsan kaçakçılığı, dünya çapında önemli bir endişe kaynağı olmaya başlamıştır.
- ✓ **Göç, gelişmiş dünyanın ülkelerinde önemli sorunlar sıralamasında bir üst basamağa, G-8 ülkelerinin politik ajandasının en tepesindeki sorunlar arasına yükselmiştir.**

Göçü ve Göç Yönetimini Etkileyebilecek Küresel Eğilimler

- İnsanların niçin dünyanın yoksul ülkelerinden daha zengin ülkelere göç etmek istediklerini anlamak zor değildir.
- İnsanlar, yaşam standartlarını iyileştirmek, çocuklarına daha iyi olanaklar vermek veya yoksulluktan, savaşlardan ve afetlerden kaçmak için bölgelerin içinde veya bir bölgeden diğerine her zaman hareket etmektedir. Bu zamanın başlangıcından beri yönetilmiş olan göçün güçlü bir ilkesidir.
- Bugün modern taşımacılık ve haberleşme yöntemleriyle daha fazla insan hareket etmeye motive edilmektedir ve bunu gerçekleştirme olanağına sahiptir.
- Yoksul ve avantajları olmayanların, dünyadaki zengin ve daha fazla avantaja sahip olanlarla yaşam standartları arasındaki büyük farkı, onlar gözleriyle görmektedir. İnsanlar zenginlikleri paylaşmak istemektedir ve modern taşımacılık araçları sayesinde zengin topraklara saatler içinde erişme olanağına sahiptir.
- Ekonomik küreselleşme ve uluslararası işlerin yaygınlaşması ile profesyonellerin hareketliliği için talep de artmıştır.
- ✓ **Tüm ülkeler için zorlu görev, büyük ölçekli göç hareketlerinin nasıl düzenleneceği ve yönetileceğidir.**

Sonuç

- Uluslararası göçmenler, 2000 yılında dünya nüfusunun yaklaşık% 2,8'ini ve 2019 yılında ise % 3,5'ini oluşturuyor.
- Projeksiyonlar, sürekli artan bir dünya nüfusunda göçmenlerin oranının özellikle yoğunlaşan demografik değişimler ve iklim değişikliğinin etkileri sonucunda önümüzdeki yüzyılda büyümeye devam edeceğine işaret ediyor.
- IV. Sanayi Devrimi, özellikle düzensiz ve düzenli ve vasıfsız ile yüksek vasıflı göçmenler arasındaki oranları değiştirerek, cinsiyet dengesini geliştirerek uluslararası göçü daha da artıracak ve karmaşıklaştıracak gibi görünüyor.

Sonuç

- Küreselleşmenin “göç” bileşeni, uzun zamandır ya bir güvenlik ağı (kişinin demografik fazlasını ihraç etmesine ve havalelerden sigorta geliri almasına izin veriyor) ya da gelişmekte olan ülkeler için bir tehdit (beyin göçü durumunda) olarak görülüyor.
- Son araştırmalar, göçün yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisine daha fazla entegre olmaları için bir yol olarak görülmesi; özellikle, son ampirik kanıtlar ışığında, göç ve diaspora ağlarının rolünün bir beyin kazancı üreticisi olarak düşünülmesi gerektiğini gösteriyor.

Referanslar

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 2.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. (2000). International migration at the beginning of the twenty-first century: global trends and issues. *International Social Science Journal*, 52, 165, 269-281.
- Castles, S., Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., de Haas, H., Miller, M.J. (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Fifth edition. Basingstoke, Hampshire, UK: Palgrave Macmillan.
- OECD, (2010). Uluslararası Göç Görünüm Raporu: SOPEMI 2010, Türkçe Özet. <http://www.oecd.org/dataoecd/11/60/45613458.pdf>
- Rapoport, H. (2016). *Migration and Globalization: What's in it for Developing Countries?* Discussion Paper No. 10109. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA).
- Toksöz, G. (2005). Küreselleşme ve kadın emeğinin göçü. *Türk-İş Dergisi*, 366, 63-68.
- United Nations (September 2019). International migrants numbered 272 million in 2019, continuing an upward trend in all major world regions . *Populations Facts* , No. 2019/4. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationStock2019_PopFacts_2019-04.pdf